

РОЗДІЛ IV. Активні стратегії в навчанні дорослих

Вступ

Модель емпіричного навчання відкриває можливості до застосування стратегій активної освіти для всіх чотирьох етапів циклу навчання. Шаблон модулів, пропонує використовувати вправи-зв'язки, пізнавальні, емпіричні й практичні вправи для утримання учня в центрі навчального процесу.

У цьому розділі ми хочемо ознайомити вас з деякими методами активного навчання, серед яких представлено 13. За жартівливими назвами груп методів приховується надзвичайно важливе значення. По суті, дотепна назва окреслює головні цілі кожної з цих груп методів, адже кожна з них допомагає досягти певної мети, спрямована на реалізацію конкретних розвиваючих завдань. Але при цьому вони тісно переплетені, пов'язані між собою, залежать одна від одної. Гарних результатів в процесі навчання можна досягти вмілим підбором активних методів до кожної частини заняття. Зазначимо, що планування заняття складна і копітка робота, вона вимагає ознайомлення із загальною характеристикою усіх методів та вибору найдоцільніших у кожному конкретному випадку.

Перш ніж перейти до ґрунтовного розгляду активних стратегій навчання спробуємо з'ясувати загальну суть активного навчання і порівняємо його із загальновідомими, традиційними підходами до навчання. Виходячи з мети, яку ми поставили перед собою, скористаємось підходами, що існують у сучасній школі. Виділимо активну та пасивну моделі навчання залежно від участі учнів у навчальній діяльності. Зрозуміло, що термін «пасивна» є умовним, оскільки будь-який спосіб навчання обов'язково передбачає певний рівень пізнавальної активності суб'єкта — учня, інакше досягнення результату, навіть мінімального, неможливе. У такій класифікації скоріше використовується «пасивність» як визначення низького рівня активності учнів, переважно репродуктивної діяльності за майже повної відсутності самостійності і творчості.

До цієї класифікації додамо інтерактивне навчання як певний різновид активного, який має свої закономірності та особливості.

Пасивна модель навчання

Учень виступає в ролі «об'єкта» навчання, повинен засвоїти й відтворити матеріал, переданий йому вчителем, текстом підручника тощо — джерелом правильних знань. До відповідних методів навчання належать методи, за яких учні лише слухають і дивляться (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація й відтворювальне опитування учнів). Учні, як правило, не спілкуються між собою і не виконують якихось творчих завдань.

Активна модель навчання

Такий тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Учень виступає «суб'єктом» навчання, виконує творчі завдання, вступає в діалог з учителем. Основні методи: самостійна робота, проблемні та творчі завдання (часто домашні), запитання від учня до вчителя і навпаки, що розвивають творче мислення.

Інтерактивна модель навчання

Інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету - створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню

навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером учнівського колективу.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення.

Такі підходи до навчання не є повністю новими для української школи. Частково вони використовувались ще в перші десятиріччя минулого століття і були поширені в педагогіці та практиці української школи в 20-ті роки - роки масштабного реформування шкільної освіти. Застосовувані в той час бригадно-лабораторний та проектний методи, робота в парах змінного складу, виробничі та трудові екскурсії й практики були передовим словом не лише в радянській, а й у світовій педагогіці. Застосування цих методів та форм навчання в окремих школах давало разючі результати.

У Західній Європі та США групові форми навчальної діяльності учнів активно розвивались та вдосконалювались. Наприкінці ХХ ст. інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці американської школи, де їх використовують при викладанні різноманітних предметів. Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) у 80-х рр., показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (дії, практику).

В попередніх розділах ми говорили, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція - 5% , читання - 10%), а найбільших — інтерактивного (дискусійні групи - 50%, практика через дію - 75% , навчання інших чи негайне застосування - 90%). Це, звичайно, середньостатистичні дані, і в конкретних випадках результати можуть бути дещо іншими, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

Ці дані цілком підтверджуються дослідженнями сучасних психологів. За їхніми оцінками, учень може, читаючи очима, запам'ятати 10% інформації, слухаючи - 26% , розглядаючи - 30% , слухаючи і розглядаючи - 50%, обговорюючи - 70%, особистий досвід - 80%, спільна діяльність з обговоренням - 90% , навчання інших - 95%.

Чим зумовлені такі результати? Для того щоб зрозуміти цей механізм, пригадаємо, як працює наш мозок.

Робота нашого мозку відрізняється від роботи відеомагнітофона чи плеєра. Інформація, яка поступає до нього, не просто записується, а й аналізується, обробляється. Наш мозок постійно ставить такі запитання:

Чи отримував я таку інформацію раніше?

Чого стосується ця інформація? Що я можу з нею зробити?

Чи можна вважати, що це те саме, з чим я мав справу вчора чи минулого місяця?

Отже, мозок не тільки отримує інформацію а й обробляє її. Щоб ефективно обробити інформацію, необхідно задіяти як зовнішні, так і внутрішні чинники. Коли ми обговорюємо проблеми з іншими, ставимо запитання, що їх стосуються, наш мозок працює набагато краще. В літературі описано результати дослідження, коли викладач, пояснюючи матеріал короткими частинами, блоками, пропонував учням обговорити між собою кожен таку частину, а потім продовжував пояснення. В результаті такого навчання засвоєння матеріалу було вдвічі ефективнішим, ніж при монологічному поясненні.

Ще краще, якщо ми можемо щось «зробити» з інформацією, щоб отримати зворотний зв'язок, чи добре ми її зрозуміли. Наприклад з цією метою можна: викласти інформацію своїми словами; навести свої приклади; показати певні подібні прояви, подібні ознаки в інших явищах і процесах; знайти зв'язок з іншими процесами або явищами, вже відомими раніше; передбачити деякі наслідки; знайти протилежності.

Наш мозок схожий на комп'ютер, а ми - його користувачі. Щоб комп'ютер працював, його потрібно ввімкнути. Так само потрібно «ввімкнути» і мозок учня. Коли навчання пасивне, мозок не вмикається. Комп'ютер потребує правильного програмного забезпечення, щоб інтерпретувати дані, введені в його пам'ять. Наш мозок повинен пов'язати те, що нам викладають, з тим, що ми вже знаємо і як ми думаємо. Коли навчання пасивне, він не простежує ці зв'язки і не забезпечує повноцінне засвоєння. Нарешті, комп'ютер не може зберегти інформацію, якщо вона не оброблена і не «закріплена» за допомогою спеціальної команди. Так само наш мозок повинен перевірити інформацію, узагальнити

її, пояснити її комусь для того, щоб зберегти її в банку пам'яті. Коли навчання пасивне, мозок не зберігає те, що було представлено.

Ще однією з причин незадовільного засвоєння учнями почутого на уроці є темп, із яким учитель говорить, і ступінь сприйняття дітьми його мовлення.

Більшість викладачів промовляє приблизно від 100 до 200 слів за хвилину. Але чи здатні учні сприйняти такий потік інформації? За високої концентрації уваги людина може сприйняти від 50 до 100 слів за хвилину, тобто половину. Проте здебільшого, навіть тоді, коли навчальний матеріал цікавий, учням важко зосереджувати увагу протягом тривалого часу. Вони відволікаються, починають обдумувати деталі почутого, чи навіть проблему або ситуацію, що не стосується уроку. Наукові дослідження твердять, що для того, щоб учні слухали і не думали над сторонніми речами, викладачі повинні промовляти від 400 до 500 слів за хвилину. Адже це неможливо, людина говорить у чотири рази повільніше, а тому учні відволікаються, і часом їм стає нудно.

Дослідження, проведене в одному з американських коледжів, де переважає лекційна форма навчання, показало, що студенти були неуважні приблизно 40 процентів часу. Більше того, коли за перші десять хвилин студенти ще могли запам'ятати 70 процентів інформації, то за останні десять хвилин уроку вони сприймали всього 20 процентів матеріалу. Не дивно, що студенти під час викладання лекційного вступного курсу до психології знали лише на 8% більше, ніж контрольна група, яка не слухала курсу взагалі.

Два відомих фахівці в галузі кооперативної освіти Д. та Р. Джонсон разом з К. Смітом указують на кілька проблем, пов'язаних із читанням лекцій:

- увага учнів падає з кожною хвилиною;
- ця форма навчання подобається учням, у яких розвинена в основному слухова пам'ять;
- рівень засвоєння фактичного матеріалу низький;
- вважається, що всім учням потрібна однакова інформація, і всі учні засвоюють її однаковими темпами, що насправді не так.

Використання наочності під час лекції збільшує запам'ятовування матеріалу від 14 до 38%. Експеримент, проведений американськими дослідниками, показав, що використання візуальних засобів під час вивчення слів на 200 процентів поліпшує результати. Крім того, така презентація матеріалу забирає на 40 процентів менше часу, вона підсилює усну подачу матеріалу. Наочність варта не тільки сотень слів, а й утричі ефективніша за одні лише слова.

Якщо ж до роботи залучається слухова й зорова пам'ять, є більше шансів задовольнити потреби різних учнів, чий спосіб сприйняття матеріалу може суттєво відрізнятися.

Однак використання лише зорової та слухової пам'яті недостатнє.

Понад 2400 років тому Конфуцій сказав: *Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію.*

Ці три прості твердження обґрунтовують необхідність використання активних методів навчання. Дещо змінивши слова великого китайського педагога, можна сформулювати кредо активного навчання:

Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

Набагато важливіше навчити, ніж просто розповісти. Хоча останній метод простіший, доступніший і, безумовно, швидший. Ви можете швидко повідомити учням те, що вони повинні знати, і вони забудуть це ще швидше.

Процес навчання не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи учня, його власної активної участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрація, самі по собі, ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання.

Для продуктивного виконання планів занять викладачі повинні володіти широким спектром стратегій активного навчання. Цей модуль описує декілька стратегій, які можна використати в циклі навчання. Застосування кроків "До - зробити" підвищить ймовірність того, що учні засвоять нові навички й знання.

Результат модуля і цілі навчання

Результат модуля

Після успішного досягнення цього навчального результату ви зможете використовувати стратегії активного навчання під час проведення занять.

Цілі навчання

Для успішного досягнення цього навчального результату ви повинні вміти:

1. Перелічити й описати щонайменше п'ять стратегій активного навчання.

Попереднє оцінювання для участі в модулі

1. Опишіть принаймі п'ять стратегій активного навчання, які можна використати під час заняття. Опишіть, як кожна з них можна застосувати, з яких кроків складаються заходи, на що викладачеві слід зважати при першому використанні стратегії.
2. Підготуйте план уроку, що містить принаймі дві стратегії активного навчання.

Вправа-зв'язка

Яке з тверджень щодо активного навчання Вам найближче?

Я тремчу лише при одній думці про активне навчання.

Як подумаю, що потрібно висидіти ще одну нудну лекцію, мій мозок перетворюється на манну кашу.

Пізнавальні вправи

При підготовці емпіричного заняття найголовніша проблема полягає у постійному залученні учнів до роботи за допомогою практичних вправ на кожному етапі уроку - для вправ-зв'язок, пізнавальних, емпіричних і практичних завдань. Наступний розділ ознайомить вас з деякими *діяльними* кроками (методами активного навчання).

Запишіть на картці принаймі три стратегії активного навчання, якими ви користувались або бачили, як їх використовують інші. Якщо ви не впевнені, що добре розумієте термін "активне навчання", приклад прямо перед вами: в ту ж секунду, коли ви замислились над стратегіями активного навчання, ви почали ним займатись. Іншими словами, **прохання скласти список - це теж стратегія активного навчання.**

Після складення списку поділіться на пари й обговоріть свої міркування з партнером. Будьте готові поділитись своїми ідеями з усією групою.

Завдання 1 :

Після успішного виконання цього навчального завдання ви зможете перелічити й описати щонайменше п'ять стратегій активного навчання

Пізнавальна вправа

Щойно зроблена вами вправа - це один з багатьох способів, за допомогою яких вчитель може безперервно утримувати учнів в навчальному середовищі. В цьому модулі представлено 13 таких стратегій:

1. Анкетування.
2. Структурована полеміка.
3. Таблиця з категоріями.
4. Формулювання висновків.
5. Демонстрація.
6. Пауза.
7. Перспективний підхід.

8. Обговорення в парах.
9. Створення абревіатур.
10. КОНФУЗи.
11. Формулювання запитань.
12. Ведення записів.
13. "Смішне речення".

В Додатку 4.1. подано таблицю стратегій активного навчання, якою можна скористатись при плануванні різноманітних занять.

Активне навчання передбачає від дорослих людей не лише задоволення від участі у процесі навчання, а й чималу долю ризику - адже ми, ділячись своїми думками та досвідом, часто боїмося почути у відповідь критику чи здійснити помилку. У багатьох з нас, хто перебував у системі традиційного навчання, вже склалися певні стереотипи поведінки: часто виникають емоційне напруження перед початком занять, немотивоване хвилювання, незадоволення. Тому для викладача, який працює з дорослою аудиторією, вкрай важливо із самого початку створити атмосферу довіри та безпеки, довести, що учень перебуває серед друзів, людей доброзичливих та розумних, що він може почуватися вільним та сильним; запевнити його в тому, що поруч є викладач, який поважає та враховує його думки та бажання.

Ці методи розкриваються через ряд конкретних прийомів (або способів). З їх допомогою ви можете з перших хвилин встановити атмосферу співпраці та взаємоповаги, здійснити оцінювання потреб, рівня знань та навичок учасників, виявити їхні очікування та ставлення до пропонованої теми навчання, зацікавити учасників темою та заохотити їх бути активними з самого початку процесу навчання.

➤ Анкетування

Призначення стратегії: краще вивчити свою групу, створити в аудиторії відчуття однієї спільноти, заохотити учнів брати активну участь у навчальному процесі.

Цілі:

- краще вивчити групу;
- встановити рівень володіння темою.
- залучити учнів до активного процесу навчання.
- створити в аудиторії відчуття однієї громади.
- наочно продемонструвати відмінності між учнями.

Методика проведення:

- У кожному кінці аудиторії розмістіть написи "так" і "ні".
- Повідомте учням, що вони виконуватимуть вправу під назвою "класифікація". Її призначення - більше дізнатись про окремих учнів і про групу в цілому.
- Покажіть написи "так" і "ні" та поясніть учням, що для відповіді на питання їм потрібно стати під одним з них.
- Підготуйте від 8 до 10 запитань. Поясніть, чому ви задаєте кожне питання, і при можливості попросіть учнів дати більш розширену відповідь (наприклад, коли саме вони народились). Не задавайте питання, на які учням буде ніяково відповідати. Можна почати із загальних питань і поступово просуватись до більш конкретних і дотичних до предмета.
- Запишіть відповіді на окремі питання й використовуйте цю інформацію під час викладання предмету.

Що можна адаптувати або додати:

Можна задати приблизно такі питання:

- Ви народились після 1960 року?
- Ви курите?
- У вас є діти-дошкільнята?
- Ви маєте вищу освіту?
- Ваш педагогічний стаж більше 5 років?
- Ваш педагогічний стаж більше 10 років?
- Чи знайомі ви з таксономією Блума?
- Чи використовували ви коли-небудь схожу вправу на своїх заняттях?
- Чи хотіли б ви повернутись на своє місце?

Інші перевірені питання:

- Ви живете в Києві?
- У вас є науковий ступінь?
- У вас є робітнича спеціальність?
- Ви народились в Україні?

➤ Структурована полеміка

Призначення стратегії:

Підтримати змістовний діалог навколо суперечливого питання.

Цілі:

- Розвинути критичне мислення.
- Розвинути навички усного спілкування.
- Попрактикувати різні тактики переконування.
- Переконати учнів, що для будь-якого питання може існувати більше однієї переконливої точки зору.
- Продемонструвати, що за допомогою одного і того ж аргументу можна дійти різних висновків.
- Заохотити учнів бути сприйнятливими до нових ідей.

Методика проведення:

- Розмістіть в аудиторії написи “Погоджуюсь”, “Не погоджуюсь”, “Беззаперечно погоджуюсь” і “Категорично не погоджуюсь”.
- Напишіть якесь суперечливе твердження й попросіть учнів висловити свою думку вставши поруч з відповідним написом. Наприклад, ви можете запитати, що вони думають на рахунок твердження “Навчання повинно проходити весело (приносити задоволення)”
- Скажіть учням стати поруч з написом, який найточніше передає їх точку зору.
- Попередьте учнів, що їм, можливо, слід буде відстояти свою думку, проте вони зможуть приєднатись до іншої групи, якщо їх аргументи будуть достатньо переконливими.
- Як тільки учні визначились зі своєю позицією, попросіть когось за бажанням висловити своє обґрунтування. Дайте таку можливість якомога більшому числу учнів. Там, де це буде доречно, попросіть одну групу відреагувати на зауваження іншої.
- Коли ви вважаєте, що всі сторони проблеми були достатньо висвітлені, попросіть учнів повернутися на свої місця. Наголосіть на тому, що всі висловлені точки зору були цінними.

Що можна адаптувати або додати:

Якщо не дозволяє час або приміщення, використовуйте тільки написи “погоджуюсь” і “не погоджуюсь”.

Застереження:

- Для цієї вправи найголовніше, щоб запропоновані твердження були суперечливими. Цього можна досягти, додавши слово “потрібно” або навмисно роблячи формулювання двозначним.
- Щоб ефективно керувати полемікою, вчитель сам повинен давати окремим учням право говорити.

➤ **Таблиця з категоріями**

Призначення стратегії:

Дати учнями можливість попрацювати з аналізом або “розбиранням” інформації. Учні повинні віднести інформацію до відповідних поняттєвих категорій. Після проведення категоризації можна запропонувати учням порівняти свої результати й обговорити “правила”, які вони застосовували для визначення, до якої поняттєвої категорії “належить” та чи інша інформація. Якщо “правила” невірні (наприклад, вони неправильно зрозуміли поняття або його треба відкоректувати) учнів можна поправити.

Цілі:

- Розвинути аналітичні навички.
- Покращити запам’ятовування матеріалу.
- Розробити концептуальну схему для понять і позицій.

Методика проведення:

- Відберіть кілька пов’язаних понять або категорій.
- Складіть список позицій, які стосуються визначених понять або категорій.
- Зробіть таблицю з категоріями по горизонталі й позиціями по вертикалі.
- Учні відмічають колонки з поняттями або категоріями, до яких належить певна позиція.
- Учні можуть також просто написати поняття або категорії вгорі сторінки й накреслити колонки. Позиції можна представити на окремому листку або на слайді, після чого учні додають позиції до відповідної категорії.
- Позиції можуть виражатись ілюстраціями, слайдами, твердженнями, конкретними випадками тощо.
- Якщо цією вправою ви “оцінюєте” рівень знань учнів, легко перевірити листок з відповідями можна за допомогою прозорки, на якій обведено правильні “вічка” таблиці. Якщо відмітки в правильних колонках відсутні, цей матеріал слід повторити або провести за ним опитування. Шукайте загальні тенденції - це допоможе визначити, які поняття слід повторити всій групі.

Що можна адаптувати або додати:

- Після виконання вправи попросіть учнів записати правила, якими вони користувались для визначення категорії, до якої належить певна позиція.
- Якщо ви використовуєте цю вправу для емпіричних складових заняття, вона ідеально підходить для вправи з практичного застосування.
- Запропонуйте учням таблицю із зазначеними та категоризованими позиціями й попросіть їх визначити відповідні категорії для цих позицій.

Застереження:

Для деяких учнів ця вправа може виявитись просто механічним запам’ятовуванням. Щоб уникнути цього, слід проводити майстерне опитування або просити учнів обґрунтувати, чому саме вони дали таку відповідь.

➤ **Формулювання висновків**

Призначення:

Розвивати критичне мислення і активно залучати учнів до процесу навчання.

Цілі:

- Розвинути критичне мислення.
- Продемонструвати зв'язок між теорією і практикою (застосуванням).

Методика проведення:

Попросіть учнів зробити логічні умовиводи щодо застосування фактів, понять або принципів, які вони щойно вивчили. Висновки можна будувати навколо необхідних дій, можливих результатів, позитивних або негативних наслідків.

Що можна адаптувати або додати:

Учням повідомляють, що значення твердості нігтів - 2, скла - 5, а твердість гартованої сталі досягає значення 6. На основі цих фактів учасники повинні зробити висновок щодо твердості мінералу, який можна подрятати напилком із загартованої сталі, але не уламком скла.

Застереження:

- Щоб вдало виконати це завдання, учні повинні усвідомлювати, як вміння зробити обгрунтований висновок принесе їм користь в майбутньому.
- Перш ніж вимагати відповідь, дайте можливість сформулювати висновок всім учням.

➤ **Демонстрація**

Призначення:

Наочно продемонструвати принципи або поняття і запропонувати учням зробити на основі цього висновки.

Цілі:

- Покращити розуміння базових принципів або теорії.
- Дати учням можливість робити висновки з досвіду.
- Зацікавити учнів.
- Розвинути критичне мислення.

Методика проведення:

- Наочно щось продемонструвати, пояснити відповідні принципи або поняття.
- Запропонувати учнями зробити висновки на основі побаченого або обгрунтувати певне рішення.

Що можна адаптувати або додати:

- Продемонструвати відносні положення газу, олії і води в одному резервуарі (закрита склянка з рожевим розчинним напоєм, олією і повітрям). Після демонстрації і пояснення фізичної взаємодії цих речовин, учні повинні відмітити зони рідин Ледюкського родовища і застосувати нове розуміння резервуарів для встановлення, яка свердловина матиме найвищий обсяг видобутку нафти в далекій перспективі.
- Подумайте, чи не варто зробити демонстрацію за допомогою кодоскопу.
- Якщо ви не природжений шоумен, уявіть себе ведучим науково-популярної

програми для дітей. Іншими словами, проведіть демонстрацію якомога більш динамічно й цікаво.

Застереження:

- Успіх вдалої демонстрації полягає в підході **розказати, позакати, дати зробити**. Для отримання найкращого результату не достатньо тільки розповідати й показувати, ви повинні також дати учням можливість щось **зробити** на основі продемонстрованих принципів.
- Демонстрації повинні бути якомога простішими.
- Переконайтесь, що **всі** учні можуть бачити й інтерпретувати результати демонстрації.

➤ **Пауза**

Призначення:

Дати учням можливість порозмірковувати над пройденим навчальним матеріалом; надати час для раціонального переведення інформації з короткострокової до довгострокової пам'яті.

Цілі:

- Покращити запам'ятовування матеріалу.
- Дозволити учням глибоко опрацювати матеріал.
- Дозволити учням пов'язати нову інформацію з уже відомою.

Методика проведення:

- На відповідному етапі заняття зробіть паузу і попросіть учнів виконати дуже маленьку коротку вправу.
- Приклади таких завдань:
 - складіть список тем або понять, які ми щойно обговорили.
 - сформулюйте короткі питання до щойно пройденого матеріалу.
 - перегляньте свій конспект і виділіть або підкресліть основні моменти.

Що можна адаптувати або додати:

- Схожа вправа називається "Швидка думка." Задайте учням тестове питання або покажіть його на слайді і дайте їм хвилинку на відповідь подумки або письмово на картці або чернетці. Питання можуть бути такого ж формату, як на контрольних або екзаменах. (Особливо ефективно задавати закриті питання з кількома варіантами відповідей - учні просто пишуть літеру відповіді, піднімають картки, і ви відразу бачите, як добре група засвоїла матеріал.)
- Якщо ви використовуєте цю вправу протягом заняття, на етапі підведення підсумків можна згадати вже задані питання

Застереження:

До того, як вперше вводити ці вправи, слід дати учням чітке уявлення, яку користь вони від них отримують. Поясніть, чому ці вправи покращують пам'ять. Під час виконання цих завдань учні повинні не розмовляти, щоб вони дійсно **МОГЛИ** подумати. Якщо вони використовують паузу для того, щоб поговорити, освітня цінність такої вправи нівелюється.

➤ **Перспективний підхід**

Призначення:

Дати учням можливість затосувати критичне мислення, глибоке опрацювання матеріалу,

аналіз, синтез і оцінку.

Цілі:

- Розвинути критичне мислення.
- Покращити розуміння різних сторін матеріалу.
- Розвинути мисленнєві навички вищого порядку.

Методика проведення:

- Оберіть проблему або питання.
- Визначте й повідомте учням три кути зору, з яких це питання можна розглядати. Запропонуйте учням визначити ще як мінімум два ракурси.
- Попросіть учнів обрати певну точку зору. Наприклад:
 - Моральна:* Чому це правильно або неправильно? Чому це добре або погано?
 - Економічна:* Скільки це коштуватиме? Хто буде платити?
 - Практична:* Чи можливо це виконати? Як легко?
 - Соціальна:* Як це вплине на суспільство?
 - Екологічна:* Як це вплине на навколишнє середовище?
- Дайте учням можливість описати (обговорити) питання з обраної точки зору.
- Учні можна розбити на пари або групи для однакових або різних точок зору, в яких вони можуть поділитись своїми думками.

Що можна адаптувати або додати:

- Коли учні оберуть певну точку зору, вони поділяються на відповідні групи й напрацьовують ідеї і концепції зі свого ракурсу. Після цього переформуйте групи таким чином, щоб в кожній були представлені всі точки зору. Учні діляться своїми думками в межах групи або представляють спільні напрацювання цілому класу для спільного обговорення.
- Розділіть учнів на групи й визначте, хто представлятиме яку точку зору. Обмін думками й обговорення результатів можна проводити так само, як в п.1.
- Після опрацювання учнями певного ракурсу, запропонуйте їм поділитись інформацією із “слухачем”, після цього нехай вони оберуть іншу точку зору й розглянуть проблему під цим кутом. (Це виховує в учнів здатність розглядати проблему з різних точок зору, а це є найважливішою складовою емпатії.)

Застереження:

Під час виконання цієї вправи учні можуть поводитись дуже емоційно залежно від “градусу” питання.

➤ **Обговорення в парах**

Призначення:

Розвинути критичне мислення учнів та/або мисленнєві операції вищого порядку, а також навчити їх бачити інші точки зору.

Цілі:

- Розвинути аналітичні навички.
- Вдосконалити глибоке опрацювання матеріалу.
- Забезпечити перегляд пройденого.
- Заохочувати учнів до створення концептуальних схем.

Методика проведення:

- Задайте питання, відповідь на як вимагає критичного мислення, аналізу, синтезу

або оцінки.

- Попросіть учнів обдумати питання й записати свої думки на картці або чернетці.
- Поділіть учнів на пари, щоб вони могли поділитись своїми думками й обговорити дане питання.
- Пари можна попросити підсумувати свої міркування й поділитися ними з усією групою.

Що можна адаптувати або додати:

- Групі можна запропонувати просте питання на повторення – “Запишіть всі складові процесу трансляції, які ви запам’ятали”. При роботі в парах вони складуть більш повний список.
- Пари можна об’єднати в групи по чотири щоб стимулювати активніше обговорення, обмін інформацією й напрацювання висновків. Після цього можна запропонувати групі виступити перед всім класом. (Якщо група у вас активна, це зекономить час, потрібний на представлення результатів обговорення.)
- Дайте учнями таблицю з визначеними позиціями і попросіть їх визначити відповідні концепції або категорії.
- Цей метод чудово підходить для повторення матеріалу попереднього заняття або з домашнього завдання.

Застереження:

- Цим методом нерідко зловживають. Питання повинні бути цінними й доречними для учнів. Учні також повинні вже щось знати з цього питання або проблеми, щоб мати можливість поділитись відповідною інформацією.
- Важливо також забезпечити тишу тоді, коли учні обдумують питання. Якщо хтось починає говорити, це заважає мисленню, і вся вправа йде нанівець.

➤ Створення абрєвіатур

Призначення:

Вдосконалювати навички учіння й дати учням можливість зробити паузу й порозмірковувати в той момент, коли треба переходити до наступного розділу навчального матеріалу.

Цілі:

- Покращити згадування.
- Розвинути навички учіння.
- Підсилити процес навчання.
- Заохотити творчість і гумор.

Методика проведення:

1. Якщо навчальний матеріал містить довгі списки, які учні повинні будуть запам’ятати, запропонуйте їм створити абрєвіатуру, яка дозволить цей список швидко згадати. Завдяки цьому учні ще раз переглянуть всі пункти, перш ніж ви перейдете до нового матеріалу.

Що можна адаптувати або додати:

- Розділіть учнів на пари.
- За допомогою акроніму ТРЕБА (Точно, РЕально Буде Атестуватись) підкресліть корисність скорочень для підготовки до контрольних.

- Попросіть учнів представити групі свої найкращі абрєвіатури й зробіть з них невеличкий спільний посібник.

Застереження:

- Використовуйте переліки, що містять максимум сім пунктів.
- Дайте учням час на створення змістовних (не обов'язково дотепних) акронімів.
- Не піддавайтесь спокусі поділитись своїми абрєвіатурами, перш ніж учні складуть власні.

➤ **КОНФУЗИ** (**К**оллективне **О**бговорення **Н**аших **Ф**ист **к**умедних **З**аходів)

Призначення:

Сприяти навчанню через розповідання смішних історій про себе.

Фист - діалектне "дуже", "сильно"

Цілі:

- Сприяти навчанню і викликати здоровий сміх.
- Навчити учнів виділяти значення власного досвіду.
- Продемонструвати, що не варта ставитись до себе надто серйозно.
- Поліпшити взаємозв'язок зі студентами завдяки розповіданню про себе кумедних історій.

Методика проведення:

- Розкажіть учням **доречний** випадок з власного студентського життя. Будьте чесними, проте основну увагу зосередьте на гумористичній складовій.
- Запропонуйте учнями згадати власні смішні історії зі свого життя, які б стосувались теми навчання.

Що можна адаптувати або додати:

Після того, як ви розповіли кілька власних "КОНФУЗів", запропонуйте учнями поділитись своїми смішними історіями. Головне, щоб їх "конфузи" були **доречними**.

Застереження:

- Якщо гумор недоречний, він може тільки зашкодити навчанню.
- Розповідаючи історії, більше уваги приділяйте власним "конфузам", а не недолікам інших.

➤ **Формулювання запитань**

Призначення:

Підсилити навички учіння й дати учням можливість робити паузи та обдумувати пройдений матеріал через регулярні інтервали.

Цілі:

- Покращити згадування.
- Розвинути навички учіння.
- Покращити письмові навички.
- Створити банк контрольних запитань.
- Зберегти час і зусилля викладача.

Методика проведення:

Коли ви даєте учням багато фактичного матеріалу, вони можуть не встигати сприймати

все відразу. Якщо ви будете зупинятись приблизно кожні 10 хвилин і просити учнів сформулювати контрольні запитання на основі представленого матеріалу, ви таким чином дасте їм час на перегляд конспекту й обробки отриманої інформації

Що можна адаптувати або додати:

Якщо дозволяє час, учні можуть задавати питання один одному в парах.

Також ви можете запропонувати учням записувати питання на картках (питання на одній стороні, відповідь - на іншій) і здавати їх для подальшого використання в тестах, контрольних або підсумкових заняттях).

Застереження:

Вмінню формулювати контрольні питання потрібно вчитися спеціально. Будьте готові тісно співпрацювати з учнями перш ніж вони навчаться самостійно формулювати **вдалі** запитання.

➤ **Ведення записів**

Призначення:

Покращувати навички критичного мислення й письма у контрольований й змістовний спосіб.

Цілі:

- Покращити навички письма.
- Навчити учнів виділяти значення власного досвіду.
- Розвинути критичне й творче мислення.
- Вести постійне спостереження інтелектуального росту учнів.
- Створити навчальну громаду через обмін записів з іншими учнями.
- Отримати краще уявлення про сильні й слабкі сторони учнів і дати можливість вчителям підтримати учнів у подоланні перешкод навчання.

Методика проведення:

Підказати – написати – прочитати - відреагувати

- Дайте **підказку**, яка зосередить думки учнів навколо певного питання. Підказки можуть привертати увагу до навчальних, особистих або професійних питань.
- Дайте учням час, щоб **записати** відповідь на підказку. Чітко дайте зрозуміти, що учні будуть показувати свої записи іншим.
- Запропонуйте учневі **прочитати** написане своєму партнеру або цілій групі. Завдяки цьому ми краще розуміємо точку зору інших людей, а також їх стиль письма й процес мислення. Цей процес може навіть допомогти підсилити навчальну або особисту впевненість учня.
- Дайте учням можливість **відреагувати** на думки інших здаючи питання, записуючи зауваження або визначаючи проблеми для подальшого обговорення.

Що можна адаптувати або додати:

- Запропонуйте учням написати автобіографію - це допоможе визначити можливі перешкоди навчання.
- Попросіть учнів вести записи і на робочому місці.
- Запитайте, як би вони вирішили певну проблему.
- Використовуйте цей процес для визначення “градусу” групи у ставленні до курсу зокрема і взагалі до життя.

Зауваження:

- Процес ведення записів буде продуктивним тільки коли стосуватиметься особистого досвіду учнів, тому так важливо вдало обрати підказки.
- Поважайте право учнів на конфіденційність. Якщо питання для учня вразливе, дайте йому можливість не зачитувати записів уголос.

➤ Смішне речення**Призначення:**

Дати учням засіб для запам'ятовування понять.

Цілі:

- Розвинути засіб для запам'ятовування понять.
- Покращити запам'ятовування матеріалу.

Методика проведення:

- Після викладу матеріалу, запропонуйте учням скласти логічну схему викладу матеріалу, щоб краще запам'ятати це можна зробити смішною фразою або реченням.
- Важливо дати учням зрозуміти, що речення повинно бути смішним, дотепним, з римою, або просто незвичайним для того, щоб його легко було запам'ятати.
- Учні можуть виконувати це завдання індивідуально, проте робота в групах ефективніша. За обмежений час вони повинні опрацювати різні частини матеріалу, винесеного на закріплення. Кожна група повинна представити іншим свій варіант речення.

Що можна адаптувати або додати:

Речення можна доповнити іншими видами мнемонічних засобів:

- складати слова з перших літер кожної підказки,
- складати з підказок жартівливий віршик, або
- поєднувати речення-підказки у більше речення або оповідання.

Застереження:

Це весело й доречно тільки перших два рази, потім виконання таких завдань в групі перетворюється на рутину.

Мнемоніка має власні обмеження:

- Мнемонічні засоби можна забути.
- Учень може запам'ятати скорочення, але забути, що воно означає.
- такі засоби не сприяють глибокій обробці матеріалу, а тільки поверхневому зазубрюванню.
- учні можуть пам'ятати слова, проте не вміти затосувати поняття на практиці або для мисленневих навичок вищого порядку.

Для розвитку мнемонічних засобів потрібно багато часу. Іноді краще просто вивчити матеріал як він є.

Емпірична вправа

Перегляньте стратегії активного навчання, описані в цьому модулі. Сформулюйте контрольні запитання для принаймні п'яти стратегій за допомогою такого шаблону:

Лицьова сторона картки

Зворотня сторона

Стратегія активного навчання

Питання:

Відповідь:

Наприклад:

Лицьова сторона картки

Зворотня сторона

Структурована полеміка

П: Сформулюйте суперечливе твердження для цього виду стратегії.

В: Викладачі завжди повинні одягатись офіційно.

Як поєднати різні моделі навчання

Усе сказане вище, звичайно, не означає, що потрібно використовувати тільки інтерактивне навчання. Для навчання важливі всі рівні пізнання і всі види методик та технологій. Як можна помітити з поданого нижче опису різноманітних активних технологій, обов'язковим складником їх є і так звані пасивні методи. Сильні й слабкі сторони пасивного, активного та інтерактивного навчання можна подати у вигляді таблиці.

Ця таблиця також допоможе викладачеві вибрати тип уроку залежно від завдань і умов роботи. Як правило, сучасна система навчання чекає від учителя охоплення великого обсягу інформації й орієнтована на «знання» і «розуміння». Це підштовхує педагога на використання в основному пасивного навчання. У середньовіччі використання пасивних методів було виправдано. Учитель мав можливість передати весь обсяг відомої на той час інформації з будь-якого предмета своєму учню. У сучасному світі ситуація кардинально змінилася. Неможливо одній людині знати все навіть у якійсь вузькій галузі знання. До того ж, як відомо, численні факти добре запам'ятовують комп'ютери. Учні ж повинні мати інші навички: думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї й концепції і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, трактувати її і застосовувати в конкретних умовах. Цьому саме і сприяють інтерактивні технології. Проте, як ми бачимо з таблиці, при їхньому застосуванні педагог стикається з певними труднощами.

Таблиця 18

Критерії порівняння	Пасивна модель (Суб'єкт-об'єкт навчання)	Активна модель (Суб'єкт-об'єкт навчання)	Інтерактивна модель
1. Обсяг інформації	Великий обсяг інформації можна подати за короткий час у структурованому вигляді великій кількості учнів	Високий рівень подання інформації. Велика кількість учнів, які можуть одночасно отримувати інформацію	На вивчення невеликого обсягу інформації витрачається значний час

<p>2. Рівень засвоєння знань та результати навчання (знання, знання та навички, життєва компетенція)</p>	<p>Як правило, орієнтована на рівень знання й розуміння, розвиток уміння слухати, записувати, конспектувати велику кількість інформації та вміння відтворювати її.</p>	<p>Орієнтована на розвиток широкого спектра пізнавальних умінь і навичок. Передбачає диференціацію навчання шляхом індивідуальних програм та завдань.</p>	<p>Можливість розвитку соціальної та громадянської компетентності учнів з усіх предметів. Розширення пізнавальних можливостей учнів, зокрема у здобуванні, аналізі та застосуванні інформації з різних джерел. Можливість перенесення отриманих умінь, навичок та способів діяльності на різні предмети та позашкільне життя учнів.</p>
<p>3. Відсоток засвоєння</p>	<p>Як правило, невисокий.</p>	<p>Досить високий.</p>	<p>Як правило, високий.</p>
<p>4. Контроль над процесом навчання</p>	<p>Викладач добре контролює обсяг і глибину вивчення, час і хід навчання. Результати роботи учнів передбачені. Зворотний зв'язок викладача з учнями відсутній.</p>	<p>Можливість співпраці учителя з кожним з учнів окремо. Постійний зворотний зв'язок вчителя з учнями.</p>	<p>Опосередкований контроль вчителя за обсягом і глибиною засвоєння знань, часом і ходом навчання. Результати роботи тих, хто навчається, менш передбачені. є необхідність подальшої корекції знань, умінь та навичок учнів.</p>
<p>5. Роль особистості педагога</p>	<p>Безпосередній вплив учителя (або автора навчальних матеріалів) на учнів. Особисті якості педагога залишаються «в тіні», він виступає як «джерело» знань.</p>	<p>Особисті якості педагога та його професійна майстерність є однією з умов функціонування цієї моделі; Високий рівень навантаження на учителя.</p>	<p>Педагог сильніше розкривається перед учнями, виступає як організатор, консультант, фасилітатор дискусії. Забезпечення можливості демократичного, рівноправного партнерства між вчителем і учнями та в середині учнівського колективу.</p>

6. Роль учнів	Відносно пасивна; учні не приймають важливих рішень щодо процесу навчання.	Відсутність взаємодії всередині учнівського колективу. Небезпека вилучення частини учнів з навчального процесу.	Учні приймають важливі рішення щодо процесу навчання, мають можливість спілкування і розвитку комунікативних умінь та навичок. Поєднання різноманітних видів
7. Джерело мотивації навчання	Зовнішнє (оцінки, педагог, батьки, суспільство).	Поєднання зовнішніх (оцінки, педагог, батьки, суспільство) та внутрішніх (інтерес самого учня) мотивів.	Глибока внутрішня мотивація (інтерес самого учня).
8. Навчально-методичне забезпечення спільне для всіх моделей навчання.			

Так, наприклад, робота учнів у групах та парах, взаємонавчання учнів у парах змінного складу, дає разючі результати. Та взаємонавчання учнів також має і свої слабкі сторони, які необхідно враховувати, використовуючи цю технологію.

Таблиця 19

Позитивні сторони	Слабкі сторони
1. Викладач отримує можливість раціональніше розподілити свій час, допомагаючи активніше учням зі спеціальними проблемами - особистісними та інтелектуальними.	1. Важко налагодити взаємонавчання як постійно діючий механізм.
2. Вчитель менше часу змушений витратити на подолання труднощів з дисципліною.	2. Дорослим важко контролювати процес взаємонавчання, а результат не завжди ефективний.
3. Учні, які мають свій досвід вчителювання, ставляться до викладачів з більшою повагою.	3. За невдалого навчання необхідно перевчати учня викладача (і його самого), що потребує додаткового часу.

Для того щоб подолати складності застосування окремих активних технологій і перетворити їхні слабкі сторони в сильні, треба пам'ятати:

- Активна взаємодія потребує певної зміни всього життя групи, а також значної кількості часу для підготування як учням, так і педагогу. Починайте з поступового включення елементів цієї моделі, якщо ви або учні з ними незнайомі. Як педагогу, так і учням треба звикнути до них. Можна навіть створити план поступового впровадження активного навчання. Краще старанно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити наспіх підготовлені «ігри».
- Можна провести з учнями особливе «організаційне заняття» і створити разом із ними «правила роботи в групі». Налаштуйте учнів на старанну підготовку до інтерактивних занять. Використовуйте спочатку прості інтерактивні технології -

робота в парах, малих групах, мозковий штурм тощо. Коли у вас і в учнів з'явиться досвід подібної роботи, такі заняття будуть проходити набагато легше, а підготовка не потребуватиме багато часу.

- Використання інтерактивного навчання не самоціль. Це лише засіб для досягнення тієї атмосфери в групі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, надає можливості дійсно реалізувати особистісно-орієнтоване навчання.
Якщо застосування вами інтерактивної моделі у конкретному групі веде до протилежних результатів, треба переглянути вашу стратегію й обережно підходити до її користання. Можливо, варто обговорити цю ситуацію з учнями (чи правильно ви їх розумієте і використовуєте, чи готові ви й учні до їх використання?)
- Для ефективного застосування інтерактивного навчання, зокрема, для того щоб охопити весь необхідний матеріал і глибоко його вивчити (а не перетворити технології в безглузді «ігри заради самих ігор»), педагог повинен старанно планувати свою роботу, щоб:
 - да ти завдання учням для попереднього підготування: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання;
 - відібрати для уроку або заняття такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до освоєння теми;
 - під час самих інтерактивних вправ дати учням час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно або «граючись» виконали його;
 - н а одному занятті можна використовувати одну (максимум - дві) інтерактивну вправу, а не їх калейдоскоп;
 - дуже важливим є проведення спокійного глибокого обговорення за підсумками інтерактивної вправи, зокрема акцентуючи увагу і на іншому матеріалі теми, прямо не порушеному в інтерактивній вправі;
 - проводити швидкі опитування, самостійні домашні роботи з різноманітних матеріалів теми, що не були пов'язані з інтерактивними завданнями.
- Для зміцнення контролю за ходом процесу навчання за умов використання інтерактивної моделі навчання викладач також повинен попередньо добре підготуватися: / глибоко вивчити і продумати матеріал, у тому числі додатковий, наприклад, різноманітні тексти, зразки документів, приклади, ситуації, завдання для груп тощо; / старанно спланувати і розробити заняття: визначити хронометраж, ролі учасників, підготувати питання і можливі відповіді, виробити критерії оцінки ефективності заняття (при описі занять автори постаралися максимально полегшити підготовку викладача до проведення заняття, докладно описуючи весь хід занять); мотивувати учнів до вивчення шляхом добору найцікавіших для учнів випадків, проблем; оголошення очікуваних результатів (цілей) заняття і критеріїв оцінки роботи учнів; передбачити різноманітні методи для привернення уваги учнів, налаштування їх на роботу, підтримання дисципліни, необхідної для нормальної роботи аудиторії; цьому, зокрема, можуть сприяти різноманітні вправи-розминки, письмовий розподіл ролей у групах тощо. Деяким викладачам іноді складно розкривати себе перед учнями, висловлювати своє особисте ставлення до матеріалу, показувати некомпетентність у деяких питаннях. Безумовно, не всі викладачі «створені» для інтерактивного навчання. Проте використання його дає можливість для фахового росту, для зміни себе, для навчання разом з учнями. Зробити перший крок допоможе сам новий підхід до навчання та його цілей, за якого викладач відверто може визнати себе не спеціалістом і одержати «право» не знати відповіді на ті чи інші запитання (до того ж багато запитань з будь-якого предмета не мають однозначної або єдино правильної відповіді). З іншого боку, після кількох старанно підготовлених уроків викладач зможе відчувати, як змінилося ставлення до нього учнів, а також сама атмосфера в групі - і це послужить додатковим стимулом до роботи з інтерактивними технологіями.

Активні методи передбачають спільне навчання (навчання в співпраці): і ті, кого навчають, і викладач є суб'єктами навчання. Викладач виступає лише в ролі більш досвідченого організатора процесу навчання. Всі учасники процесу при цьому взаємодіють один з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку. Ті, хто навчається, занурюються в реальну атмосферу ділової співпраці з розв'язання проблем, оптимальну для формування навичок і якостей, необхідних для професії педагога.

Для ефективного застосування активних методів, у тому числі й для того, щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу і глибоко його засвоїти, педагог має ретельно планувати свою роботу:

- використовувати методи, адекватні вікові учнів і їхньому досвідові роботи з інтерактивними методами;
- дати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати,; обміркувати, виконати самостійні підготовчі завдання;
- дібрати для заняття таку інтерактивну вправу, яка давала б учням «ключ» до засвоєння теми;
- упродовж інтерактивної вправи дати учням час обміркувати завдання, щоб вони сприйняли його серйозно, а не виконали механічно;
- враховувати темп роботи кожного учня і його здібності;
- на одному занятті використовувати один-два (максимум) активних методи, а не їх калейдоскоп;
- провести неквапливе обговорення за підсумками виконання інтерактивної вправи, у тому числі актуалізуючи раніше вивчений матеріал;
- можна акцентувати увагу й на іншому матеріалі теми, якого інтерактивна вправа прямо не торкається;
- проводити експрес-опитування, самостійні роботи з різних тем, що не розглядалися в інтерактивному завданні.

Для здійснення контролю за ходом процесу навчання викладач також має:

- глибоко вивчити матеріал, у тому числі додатковий, наприклад: різні нормативні акти, зразки документів;
- ретельно планувати і розробляти зміст і хід заняття: визначити хронометраж, ролі учасників, підготувати запитання і можливі відповіді, виробити критерії оцінювання ефективності заняття тощо;
- мотивувати учнів до вивчення конкретної теми шляхом добору найбільш цікавих випадків, проблем, шляхом оголошення очікуваних результатів (цілей) заняття і критеріїв оцінювання роботи, шляхом акцентування уваги на цілях заняття і критеріях оцінювання;
- передбачити різні прийоми для активізації уваги учнів, залучення їх до роботи; грамотно розподіляти ролі в групах.

Практичне застосування модуля

Підготуйте план уроку для майбутнього пробного заняття, в якому би містилися принаймні дві стратегії активного навчання. Здайте план керівникові групи.

Резюме

Особистісно-орієнтовані плани занять дозволяють широко залучати учнів до процесу навчання. Для проведення вдалого уроку вчитель повинен відібрати вправи, які найбільше пасуватимуть його учням. Для підтримки зацікавлення учнів вправи також повинні бути різноманітними. Цей модуль описує 13 стратегій, які можна застосовувати для активного навчання на будь-якому етапі нашого циклу.